

Openingstekst:

Een verhaal van een boer die op sterven ligt.

Lezing: Johannes 1: 1–18 (Naardense of Goudse vertaling)

Bij begin
is er het spreken geweest;
het spreken is God nabij geweest,
ja God is het spreken geweest;

het is geweest bij begin,
God nabij
alle dingen zijn daardoor geworden
en buiten dat om
is niet één ding geworden
dat geworden is.

Daarin is leven geweest,
en dat leven is
het licht der mensen geweest;

het licht schijnt in de duisternis:
de duisternis heeft het niet opgenomen.

Er geschiedt een mens,
uitgezonden van bij God,
Johannes is zijn naam.

Deze komt tot getuigenis:
om te getuigen van het licht, -
opdat allen door hem gaan geloven.

Niet hijzelf is het licht geweest,
nee, -
om te getuigen van het licht:

het waarachtige licht
dat iedere mens verlicht, is geweest
komende tot de wereld.

In de wereld is het geweest
en de wereld is erdoor geworden,
en de wereld heeft hem niet herkend;

tot het zijne is hij gekomen
en de zijnen hebben hem niet

aangenomen;
maar zovelen hem hebben aangenomen,
hun heeft hij de volmacht gegeven
kinderen van God te worden, -
zij die geloven in zijn naam;

die niet uit stuwingen van bloed,
niet uit de wil van menselijk vlees en
niet uit de wil van een man,
nee, uit God geboren zijn.

Het spreken is vlees-en-bloed geworden
en heeft bij ons zijn tent opgeslagen;

wij hebben zijn glorie aanschouwd,
een glorie van een eniggeborene
van bij een Vader, -
vol van genade en waarheid.

Johannes getuigt van hem,
en wat hij te zeggen had heeft hij
uitgeschreeuwd:
hij is het geweest
van wie ik gezegd heb:
die na mij komt
is voor mij geworden,
omdat hij eerder was dan ik!-

ja, uit zijn volheid hebben wij allen
aangenomen, en wel
genade op genade;

ja, de Wet is door Mozes gegeven
'de genade en de waarheid' (Ps. 85,11)
is door Jezus Christus geschied.

God: niemand heeft hem ooit gezien;
de eniggeboren God,
die is in de schoot des Vaders,
hij heeft (hem) uitgelegd!

Overweging

Al ons spreken over Boven, komt van beneden zei Kuitert. En toen, toen waren velen in de kerken in rep en roer. Maar waarom eigenlijk? Komt ons spreken over boven dan niet van beneden? Wij zijn toch mensen, hier op aarde, gevangen in onze eigen taal. En als wij voor God zouden spreken alsof wij van boven zijn, dan zien wij de engel met het vlamvend zwaard voor de tuin van Eden staan. Want als God spreken, als God zijn, dat was toch de reden waarom het vanaf de beginne misgaat in onze wereld?

Ja, ons spreken over Boven, komt van beneden, maar dat wil niet zeggen dat er geen spreken van Boven is. Dat er geen spreken is van God dat onze wereld wil binnen komen. In al ons voorzichtig en vaak mislukt verstaan, in al ons tasten naar woorden om dat spreken handen en voeten te geven als vergankelijke mensen van vlees-en-bloed. Ja, ons spreken over Boven, komt van beneden, maar dat wil niet zeggen dat er geen spreken van Boven kan zijn. Dat is ook precies het punt dat de evangelist Johannes wil maken. Voordat wij spraken, was er al spreken, zegt hij. Aan al ons spreken gaat een ander spreken vooraf. Voor dat wij waren, was het al in de beginne. De Naardense vertaling zegt dat zo prachtig:

*Sinds het begin is er het spreken;
dat spreken is God nabij,
ja God zelf is dat spreken;
het is er sinds het begin, God zo nabij;*

*alles geschiedt daardoor
en buiten dat om geschiedt niet één ding
dat is geschied.*

*Daardoor is er leven,
en dat leven is het licht der mensen;
het licht schijnt in de duisternis:
de duisternis heeft het niet opgenomen.
Zo begon het in beginne, schrijft Johannes.*

Voor al ons vele spreken, onze wereld die vaak in duister en dood gevangen zit, was het spreken van God er al en ja, God zelf is dus dat spreken, zegt hij. En daardoor was er leven. En daardoor was er licht. Sterk licht.

En dan gebeurt het. Een mens wordt uitgezonden van bij God. Johannes is zijn naam. Hij komt om te getuigen van dát licht, opdat allen door hem gaan geloven.

‘Maar is hij dan zelf dit licht?’ hoor je een stem vragen.

‘Nee, hijzelf is niet dit licht, nee, hij is er om te getuigen van het licht.’

‘Maar welk licht is dit dan?’ vraagt weer die stem.

‘Het is het waarachtige licht. Het licht dat ieder mens wil verlichten, komende tot de wereld.’

Het spreken was God en daardoor was er leven en licht. En dat licht wil komen in onze wereld. En dat licht wil dus komen om iedere mens te verlichten. Doorlichten zou je ook kunnen vertalen. Dat licht komt dus niet vanbinnen, uit onszelf, maar dat licht komt van buiten. En van zulk licht wil Johannes getuigen.

Maar gaat het nog verder: het licht was in de wereld en de wereld is erdoor geworden, maar de wereld heeft hem niet herkend. Tot het zijne is hij gekomen, en de zijnen hebben hem niet opgenomen; maar - er is ook een andere kant-, want zo velen hem wél hebben opgenomen, hen heeft hij het vermogen gegeven kinderen van God te worden en dat zijn: zij die geloven in zijn naam.

Het licht kwam. Maar de wereld herkende het niet. Maar die dat wel doen: Kinderen van God werden zij. Net zoals 'in de beginne', want was dat niet wat mensen waren in de beginne zoals dat oude verhaal vertelde: kinderen van God?

'Maar hoe kwam dan dat licht, dat leven, dat spreken van God, ons zo nabij dat wij het misschien zouden kunnen ontdekken?' vraagt weer die stem.

Nu, horen we dan zeggen: Dat spreken van God is vlees-en-bloed geworden en heeft bij ons zijn tent opgeslagen. Wij hebben zijn glorie aanschouwd, een glorie zoals eigen aan de eniggeborene van bij de Vader – vol van genade en waarheid.

We horen hier het woord 'glorie. In andere vertalingen staat hier ook wel het woord 'heerlijkheid'. Woorden voor het Hebreeuwse woord 'kavod' en dat is 'de zichtbare kant van God'. Dat is hoe we God leren kennen, terwijl God zelf tegelijkertijd zoveel groter is dan wij *kunnen* kennen. Het is die kavod die het volk voorging in een wolk overdag en in een vuurkolom in de nacht. Het is die kavod, die zichtbare kant, die glorie van God die huisde in de tabernakel vertellen die verhalen uit de Tenach.

En nu zegt de evangelist Johannes hier dus: het is juist die kavod, die zichtbare kant van God die opnieuw onder ons tabernakelt. Want dat staat er letterlijk: tabernakelt. Hij heeft bij ons zijn tent opgeslagen, maar niet in een wolk of in een vuurkolom, niet in een tempel, maar in een mens en hij laat de Doper hem aanwijzen als Jezus Messias.

Daarom zegt Johannes; God: niemand heeft hem ooit gezien; de eniggeborene, die de Vader 't naast aan het hart is, hij legt hem aan ons uit. Het spreken van God heeft naam gekregen in Jezus Messias zegt de evangelist. Hij is de eniggeborene die de Vader 't naast aan het hart is. Dat is een beeld van vertrouwelijkheid. Zij horen bij elkaar. Anders gezegd: Hun spreken ligt in elkaars verlengde, zoals die kavod, de zichtbare kant van God vertegenwoordigde, terwijl God zelf tegelijkertijd weer zoveel groter is dan wij kunnen denken.

Al het spreken over Boven, komt van beneden, maar nu is het spreken van Boven beneden gekomen, vlees-en-bloed geworden, zegt de evangelist. En deze legt de Vader aan ons uit, staat er. Het spreken van God ontvouwt zich in deze mens en krijgt in Jezus gezicht. Dat is wat de evangelist Johannes ons vertelt en de traditie leest dat als een hoge christologie. Maar is het dat? Ja, wel als je alleen kijkt naar Jezus Messias als de zoon van God, zoals wij vaak in onze traditie in stevige taal hebben meegekregen.

Maar als je even verder kijkt, misschien zelfs dieper kijkt, dan gaat het tegelijkertijd om ons allemaal, want ook wij kunnen kinderen van God worden. Dat spreken van God kan blijkbaar ook in ons aan het licht komen en niet alleen in een tabernakel, in een tempel of in die Messias wordt genoemd.

Niet alleen Jezus wordt het licht van de wereld genoemd maar hij zegt dat ook tegen wie hem volgen. Wie mij volgt, zal niet wandelen in het duister, nee, die zal het licht des levens hebben. Of zoals klinkt in de Bergrede:

Jullie zijn het licht in de wereld. Een stad die boven op een berg ligt, kan niet verborgen blijven. Men steekt ook geen lamp aan om hem vervolgens onder een korenmaat weg te zetten, nee, men zet hem op een standaard, zodat hij licht geeft voor ieder die in huis is. Zo moet jullie licht laten schijnen voor de mensen. Jezus zegt dus: Ik ben het licht der wereld. En ook dat kun je weer hoog-christologisch horen zoals ook die andere zeven 'Ik-ben- uitspraken' die Johannes Jezus laat doen zoals 'Ik ben het brood des levens' of 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven'.

En ja, die woorden zijn natuurlijk ook een verwijzing naar de Godsnaam zelf 'Ik ben die ik ben' en dat zijn hoog-christologische woorden. Maar toch verstaan we die woorden zelf dan veelal eendimensionaal.

Want ook die woorden betekenen tegelijkertijd hier ook: dat *wij* het brood des levens mogen zijn. Betekent: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven' ook: Ga mijn weg, doe mijn

waarheid, leef mijn leven zoals hier 'Ik ben het licht der wereld' ook betekent dat *wij* kinderen van dat licht mogen zijn, dat licht mogen laten schijnen.

Het brengt ons bij de vraag wie wij eigenlijk zijn, willen zijn en durven te zijn. Wie zijn wij in de kern? Zijn wij niks bijzonders? Is het misschien zelfs donker in ons hart? Of kan ook bij ons een kleine vlam onze ziel in lichterlaaie zetten? Zien wij licht in Zijn licht of kijken we weg in de vergetelheid van het zal onze tijd wel duren? Of durven wij juist dat licht wel te volgen ook al is onze wereld soms zo duister?

Dat licht is een rode draad in het evangelie van Johannes. Hier 'in de beginne' komen we het tegen, maar ook aan het einde van zijn evangelie bij het verhaal van Lazarus die opgewekt wordt uit de dood. Zijn leerlingen willen eigenlijk niet dat Jezus naar Lazarus toegaat daar in Judea. Ze zeggen: *Ze zullen u stenigen en nu wilt u daarnaartoe?* Jezus antwoordt dan: *Telt een dag niet 12 uren? Wie overdag loopt, struikelt niet, want hij ziet het licht der wereld, maar wie 's nachts loopt, struikelt doordat hij geen licht heeft.* Het is een wat geheimzinnig antwoord, maar haakt toch direct aan bij die eerdere woorden van Jezus: Ik ben het licht van de wereld en wie mij volgt zal niet wandelen in het duister, nee, die zal het licht des levens hebben.

Jezus gaat de duisternis dus niet uit de weg, ook niet als hij naar Lazarus gaat die gevangen ligt in een graf en niet veel later Jezus hetzelfde zal overkomen. Hoe donker wil je het hebben?

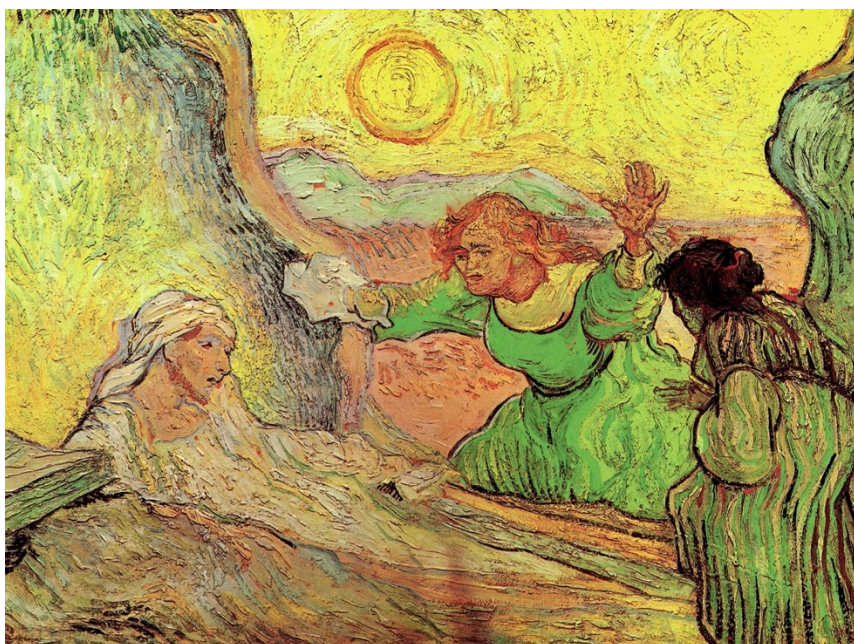
Maar ook daar blijkt dan dat Hij het licht van de wereld is als hij Lazarus doet opstaan tot nieuw leven. Het levensverhaal van Lazarus gaat door, zoals ook het verhaal van Jezus Messias nog steeds wordt doorverteld en onder ons leeft.

Nu hebben verschillende kunstenaars die opwekking van Lazarus verbeeldt zoals Rembrandt en later ook Van Gogh. Ik wil daar tot slot met u naar kijken omdat het onze thematiek op een bijzondere en net weer even andere manier voor het licht brengt....

Allereerst de ets van Rembrandt. Als u goed kijkt, ziet u een staande figuur die Jezus voorstelt met daarachter een liggende Lazarus die in het licht langzaam omhoog lijkt te komen met daarbij de verbaasde omstanders. Rembrandt heeft zo heel letterlijk dat woord verbeeldt dat Jezus het licht der wereld is dat Lazarus letterlijk in het licht zet.

Het is deze ets van Rembrandt die Van Gogh vervolgens weer als uitgangspunt heeft genomen voor zijn eigen schilderij. U ziet hier eigenlijk hetzelfde tafereel, maar dan als het ware ingezoomd..

Het schilderij van Van Gogh is niet heel groot: 50 x 65 cm. De overheersende kleur is geel. En ook hier begint Lazarus links overeind te komen. De figuren zijn verder zo gegroepeerd dat we tegenover één van de zusters zitten, ze is in het knalgroen gekleed, die met heftige gebaren op de bewegingen bij haar broer reageert.

Rechtsvoor zien we de andere zuster, met wie we voor een deel meekijken naar wat er gebeurt. Ook zij heeft groene kleding aan, in

een wat donkerder tint. Achter de eerste zuster kijken we als tussen twee coulissen door een kaal landschap in, waarboven we een gele lucht met een gele zon met oranje rand ontwaren. En dat geel lijkt het gehele schilderij wel te doordringen....

Opvallend is natuurlijk dat Van Gogh de figuur van Jezus uit zijn schilderij heeft weglaten, terwijl het bij Rembrandt juist om Jezus draait. Maar hoewel Van Gogh Jezus als figuur heeft weggelaten, is daarvoor in de plaats wel iets anders teruggekomen en wel: die grote gele stralende zon die alles lijkt te doordringen. Alsof ook Van Gogh zo dat Ik-Ben woord van Jezus vertolkt waarin Jezus zegt: Ik ben het licht van de wereld, wie mij volgt, zal niet wandelen in het duister, nee, die zal het licht des levens hebben.

Jezus is dat licht der wereld, is als die zon. En is dat ook niet wat Van Gogh gezien heeft? Want als we nu nog eens naar het schilderij van Van Gogh kijken en ons realiseren hoe we die zonnestrallen letterlijk in het gehele schilderij terugzien, komt dan eigenlijk zo ook niet de vraag op ons af: in hoeverre ben ik zelf al door dit licht wakker aan het worden? Ben ik een kind van dat licht? Durf ik dat licht te volgen in deze duistere wereld?

En zo is dit schilderij van Van Gogh ook een echo van dat eerste hoofdstuk van Johannes waarin Jezus Messias is als de zon die in onze duisternis wil schijnen of zoals dat al klonk in die eerste verzen uit het Johannesevangelie *als het waarachtige licht, dat iedere mens wil verlichten*.

En daarom gaat dus niet alleen om Lazarus die wordt opgewekt. Nee, in Lazarus gaat het om ons allen die opgewekt mogen worden door dit licht. Ik denk dat Van Gogh dat geheim heeft begrepen toen hij dit werk twee maanden voor zijn dood zo schilderde.... Want als je goed kijkt, zie je dat Lazarus de trekken van Van Gogh zelf heeft: zelfs in de kleur is het karakteristieke rode baartje van hem herkenbaar. Ook hier gaat het dus niet alleen om Lazarus, maar in Lazarus om ons allen. Dus ook om mij, zo lijkt ook Van Gogh ervaren te hebben.

Ik ben het licht van de wereld, zegt Jezus Messias, opdat ook wij kinderen van dat licht zouden worden. En hoe duister onze wereld ook dreigt te worden: in dat licht mogen tegen al dat duister blijven opstaan om waarlijk te gaan leven in genade en in waarheid. Dat het zo in deze dagen van Advent mag gaan dagen in het Oosten.

Lied: 'Nu daagt het in het Oosten'

2 De duisternis gaat wijken
van de eeuwenlange nacht.
Een nieuwe dag gaat prijken
met ongekende pracht.

3 Zij, die gebonden zaten
in schaduw van de dood,
van God en mens verlaten
– begroeten 't morgenrood.

4 De Zonne, voor wier stralen
het nachtelijk duister zwicht,
en die zal zegepralen,
is Christus, 't eeuwig Licht!

5 Reeds daagt het in het oosten,
het Licht schijnt overal:
Hij komt de volken troosten,
die eeuwig heersen zal.

Slottekst

Citaat uit de inaugurele rede van Nelson Mandela in 1994
Het oorspronkelijk citaat is van Marianne Williamson

Onze diepste angst is niet dat we onmachtig zouden zijn.
Onze diepste angst betreft juist onze eindeloze kracht.
Niet de duisternis, maar het licht in ons is wat we het meeste vrezen.
We vragen onszelf af
"Wie zijn we dan wel om briljant, schitterend, begaafd of geweldig te zijn?"
Echter, waarom zou je dat niet zijn? Je bent een kind van God!
Je dient de wereld niet door jezelf klein te houden.
Er wordt geen licht verspreid, als de mensen om je heen hun zekerheid ontlenden aan jouw kleinheid.
We zijn allen voorbestemd om te stralen, zoals kinderen dat doen.
We zijn geboren om het goddelijke dat in ons allen aanwezig is, te manifesteren.
Het is niet slechts in enkelen, maar in ieder mens aanwezig.
En als we ons licht laten schijnen, schept dat voor anderen de mogelijkheid hetzelfde te doen.
Als we ons van onze diepste angst bevrijd hebben, zal onze aanwezigheid alleen al anderen ook bevrijden.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl